

Makale Bilgisi: Türkmen Birlik, P., Rızvanoğlu, E. (2024). Grice ve Searle'in Anlam Kuramlarında "Yönelim" ve "Uzlaşım" Anlayışlarının Yönelimsellikleri. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, ss.442-464.	Article Info: Türkmen Birlik, P., Rızvanoğlu, E. (2024). The Intentionality of the Comprehension of "Intention" and "Consensus" in Grice and Searle's Theories of Meaning. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:2, pp. 442-464.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.14441246	DOI: 10.69878/deuefad.14441246
Gönderildiği Tarih: 22.02.2024	Date Submitted: 22.02.2024
Kabul Edildiği Tarih: 27.08.2024	Date Accepted: 27.08.2024

GRICE VE SEARLE'İN ANLAM KURAMLARINDA "YÖNELİM" VE "UZLAŞIM" ANLAYIŞLARININ YÖNELİMSELLİKLERİ

Pınar Türkmen Birlik*, Eren Rızvanoğlu**

ÖZ

H. Paul Grice ve John R. Searle yirminci yüzyıl gündelik dil paradigmasının önemli iki figürüdür. Her iki düşünür de anlamı, iletişim ortamının özellikleriyle açıklama eğilimi taşır. Ancak bu eğilim içerisinde her ikisinin de anlam açıklamaları farklılık gösterir. Anlam konusunu ilk ele alış şekilleri itibarıyla Grice, sözcenin sahip olduğu anlamı, konuşanın söylemek istediği, yani ima ederek dinleyenin anlaması gereken şey olarak ele alınması gerektiğini düşünür ve böylece geleneksel anlam anlayışının dışına çıkar. Searle ise söz edimleri üzerine yöneldiğinde, anlamsal yapıyı sosyal görüngülerin, yani toplumsal uzlaşım, kurallar ve sözcelem bağlamları etrafında ele alır. Böylece o, Austin'in yanı sıra Grice'in de açıklamada yetersiz kaldığı hususları yeniden gözden geçirmeyi amaçlar. Aşağı yukarı aynı dönemlere denk gelen bu anlam açıklamalarının, süreç içerisindeki gelişimleri takip edildiğinde onların birbirleri üzerinde "belli ölçülerde" de olsa etkileri olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Grice, son çalışmalarında uzlaşımın anlamı yer açarken, Searle da bireysel yönelimselliğin üzerinde yoğunlaşmış, onun söz edimindeki yeri ve zihin ile olan ilişkilerini irdelemeye yönelir. Biz de çalışmamızda bu iki düşünürün anlam açıklamalarında, yönelim ve uzlaşım kavramlarının yeri üzerinde duracağız. Bu iki kavramın anlam konusunun vazgeçilmez iki ögesi olduğuna işaret etmek üzere bu incelemedeki özel yönelimimiz ise, birbirleriyle uyumsuz görünen bu düşüncelerin süreç içerisinde bu teorilerde nasıl olup da birbirleriyle temas eder bir hale geldikleriyle ilgili olacaktır.

Anahtar Sözcükler: H. Paul Grice, John R. Searle, anlam, yönelim, uzlaşım.

* Dr. Öğr. Üye., İzmir Demokrasi Üniversitesi, pinarbirlik82@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1099-5737

**Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, erenrizvanoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3578-1041

THE INTENTIONALITY OF THE COMPREHENSION OF "INTENTION" AND "CONSENSUS" IN GRICE AND SEARLE'S THEORIES OF MEANING

ABSTRACT

H. Paul Grice and John R. Searle are important figures in the twentieth-century ordinary language paradigm. Both thinkers tend to explain meaning in terms of the characteristics of the medium of communication. However, within this tendency, their explanations of meaning differ. In terms of how they first addressed the issue of meaning, Grice thinks that the meaning of the utterance should be considered as what the speaker wants to say, that is, what the listener should understand by implication, and thus goes beyond the traditional understanding of meaning. When Searle, on the other hand, turns to speech acts, he considers semantic structure in terms of social phenomena, namely social conventions, rules, and speech contexts. Thus, he aims to revisit the issues that Grice, as well as Austin, failed to explain. It can be argued that these explanations of meaning, which coincide with the same periods, have influenced each other, albeit "to a certain extent", when their development in the process is followed. While Grice makes room for consensual meaning in his recent works, Searle focuses on individual intentionality, its place in speech acts, and its relations with the mind. In our study, we will focus on the place of the concepts of intention and consensus in these two thinkers' explanations of meaning. To point out that these two concepts are two indispensable elements of the subject of meaning, our specific orientation in this analysis will be how these seemingly incompatible ideas come into contact with each other in the process.

Keywords: H. Paul Grice, John R. Searle, meaning, intention, consensus.

1. GİRİŞ

Herbert Paul Grice ve John Rogers Searle yirminci yüzyıl dil felsefesinin iki önemli figürüdür. Her iki düşünür de görüşlerini, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendini ağırlıklı olarak ortaya koyan “anlamı iletişim ortamının özellikleriyle açıklama” yaklaşımının çerçevesi içerisinde geliştirir. Grice (1975, 1989) gündelik dil ve sağ duyu arasındaki ilişkileri dikkate alarak ortaya koyduğu konuşma sezdirileri/imaları (*conversational implicatures*) öğretisi ile bu yaklaşımın içerisinde yer almaktayken, Searle da (2000) kendi öğretisini hem Austin’in (2020) ortaya koyduğu söz edimleri (*speech act*) kavramını hem de Grice’in konuşma sezdirileri öğretisini belli ölçülerde eleştirip geliştirmesi bakımından bu yaklaşımın bir temsilcisi olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda gerek Grice’in gerekse de Searle’in ortaya koydukları görüşlerde, Austin’in söz edimleri kuramının payının büyük olduğunu söylemek gerekir.

Gündelik dil felsefesi anlayışı içerisinde temel bir figür olan Austin’in ana düşüncesi gerek bir şeyi betimlerken gerekse de bir bildirimde bulunurken aynı zamanda bir şey de yaptığımız yönündedir. Bu bakımdan Austin için, her bildirim aynı anda bir edimseldir de. Austin’e göre kişi bildirimde bulunurken,

yani mevcut bir iletişim ortamı içerisinde karşısındakine bir şey anlatma amacıyla ürettiği her tümceyi karşısındakine ifade ederken aynı zamanda bir şey de yapmış olur. Bu da Austin'e göre, bir söz ediminde bulunmaktır. İşte gerek Grice gerekse de Searle, Austin'in ortaya koyduğu "bir şey söylemek bir eylemde bulunmaktır (Austin, 2020, s. 49)" düşüncesini, kendi anlayışları için çıkış noktası olarak belirlerler, fakat bu eylemin niteliği üzerinde ise birbirinden farklı görüşler sergilerler.

Grice (1975, 1989), bir söz ediminde bulunurken, ifade edilen sözcenin anlamının, ifade ettiği şeyden çok daha fazlasını içerdiğini düşünür. Ona göre, sözcenin sahip olduğu anlam, söylenenden çoğuna sahiptir. Grice bu düşüncesinde sözcenin taşıdığı düşünülen "uzlaşım sal anlam" anlayışının sınırlarının dışına çıkarak, sözcenin sahip olduğu gerçek anlamın, konuşanın söylemek istediği, yani ima ederek dinleyenin anlaması gereken şeyin kendisi olarak ele alınması gerektiğini düşünür. Grice'in bu düşüncesinin gerisinde, gündelik dilin uzlaşım sal olmayan görüşlerinin de mevcut olduğu düşüncesi bulunur. Dil analizinde cümle ve sözcüyü birbirinden ayıran Grice, cümleyi kendisini oluşturan sözcüklerin anlamlarının bir ürünü olarak değerlendirmek gerektiğini düşünürken, sözcüyü ise bir cümlenin iletişimsel bir ortamda dillendirilmesinin sonucu olarak görmek gerektiğine dikkat çekerek, sözcenin taşıyabileceği anlamın cümleyi oluşturan sözcüklerin, iletişimsel bir ortamda ifade edilme durumlarına ve konuşanlarına bağlı olarak, uzlaşım sal anlamlarının ötesine geçebileceği yönünde bizleri uyarır. Bu bakımdan Grice'in anlam anlayışında hem konuşmanın kurallarının hem de konuşmacının takındığı tavrın göz önünde bulundurulduğu görülür. Dilin sahip olduğu işlev açısından, söylenilenden fazlasını ifade etme gücüne sahip olduğunu düşünen Grice, böylece anlam anlayışında uzlaşım dan ziyade yönelim kavramını temel alır. Nitekim onun görüşlerinde asıl olarak ön plana çıkmış olan, sözcüğün anlamını ve önermelerin doğruluk değerini inceleyen semantik, bir başka deyişle anlambilim değil, konuşmacının ifade ettiği sözceleri ile dile getirmeyi amaçladığı anlamı, eş deyişle onun yönelimini çözmeyi amaç edinmiş, pragmatik, yani edimbilimdir (Türkmen Birlik, 2022, s. 293). Grice'in (1975, 1989) özellikle son eserlerinde "söylenen" ve "ima edilen" anlam arasında yaptığı ayrımla uzlaşım kavramına belli bir ölçüde de olsa yer açması, onun anlamda "yönelim" in yerini sarstığı yönünde eleştirileri beraberinde getirecek de olsa, şimdiden belirtilmelidir ki, bu konuda peşin fikirli olmaktan kaçınılmalıdır. Kendisinin de uyardığı gibi, onun bu hususta uzlaşım 'a açtığı yer, aslında anlamda yönelimin yerini daha da açık kılmak ve onu sistematik bir açıklamaya dönüştürmek amacıyla dır.

Searle da (2000) Grice gibi, Austin'in ortaya koyduğu "söz edimleri" düşüncesini temele alır. 1969'da kaleme aldığı ilk eseri olan *Speech Acts*'te (*Söz Edimleri*), Austin ortaya koyduğu şekliye söz edimleri kuramını, düzsöz-edimsöz ayrımı, edimsöz edimlerinin başarı koşulları ve edimsöz türleri konusunda olmak üzere bu üç temel başlıkta yeniden gözden geçirir ve kendi öğretisini ortaya koyar. Searle'ın (2000) burada Austin ile ortak olarak

paylaştığı düşünce, toplumsal uzlaşımın, kuralların ve sözcelem bağlamlarının söz ediminin belirlenmesinde merkezi bir önemde olduğudur. O da Austin gibi, burada söz edimlerinin icra edilmesinde sosyal kurumların rolünü ön plana alır. Böylece anlamı, sadece bireysel yönelimselliğin bir ürünü olarak değil, aynı zamanda sosyal uygulamaların bir sonucu olarak da görmek gerektiğini ortaya koymuş olur. Searle için, *Söz Edimleri* (2000) adlı kitabında yer verdiği konuların ayrıntılandırıldığı *Expression and Meaning* (1979) adlı kitabı önemli bir geçiş kitabı niteliği taşır. Nitekim Searle buradaki düşünceleri doğrultusunda, edimsöz edimleri ile zihnin “yönelimselliği” (*Intentionality*) arasında önemli ilişkiler olabileceğini keşfeder ve onun ardından yayımladığı *Intentionality*’de (1983) bu ilişkileri konu edinmeye yönelir. Aysever (2000, s. 59), Searle’in “Yönelimsellik⁷” kavramını ele almaya başladığı noktada onun söz edimleri kuramının bittiğine, zihin kuramının başladığına önemle dikkat çeker. Nitekim bu kavramı konu edindiği yerde Searle (1983), aynı zamanda bilinç kavramını devreye sokmakta ve zihin felsefesindeki görüşleri de gözetken bir bakış açısıyla kendi zihin kuramını açıklamaya başlamaktadır. Ancak bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli husus, Searle’in *yönelimsellik* kavramı doğrultusunda zihin felsefesine geçişiyle, Grice gibi anlamı sadece bireysel bir yönelimselliğin ürünü olarak görme gibi bir eğilime sapmadığıdır. Searle, *Intentionality* (1983 ilk baskı) adlı kitabını yayımladığı yıl, kaleme aldığı bir diğer çalışması olan *Individual Intentionality and Social Phenomena in the Theory Speech Acts*’te (Söz Edimleri Teorisinde Bireysel Niyetlilik ve Sosyal Görüngüler) (2016) anlamı hem bireysel bir yönelimin ürünü olarak hem de uzlaşımın, kuralların ve insanların paylaştığı arka plan yetilerinin bir

---

⁷ Searle’in *Intentionality* (1983) adlı kitabını ve burada kullandığı “Intentionality” kavramını karşılamak üzere, çalışmamızda “Yönelimsellik” kavramını kullanacağımızı belirtelim. Literatürdeki çalışma ve çevirilerde kavramın birbirinden farklı sözcüklerle karşılandığını görmek mümkündür. Örneğin, R. Levent Aysever’in sunuş ve çevirisini yaptığı John R. Searle’in, *Söz Edimleri*, Ankara: Ayraç Yayınevi (2000) kitabında kavramı karşılamak üzere “Yönelmişlik” kavramına başvurduğu görülmektedir. Ancak bu kavram, farklı çeviri ve çalışmalarda “Niyetlilik” veya “Kasıtlılık” olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin “Niyetlilik” olarak, John R. Searle, *Bilinç ve Dil*, Çeviri Muhittin Macit, Cüneyt Özpilavcı, İstanbul: Litera Yayıncılık (2016). “Kasıtlılık” olarak da İbrahim Bor, *Analitik Dil Felsefesinde Dil, Düşünce ve Anlam*, Ankara: Elis Yayınları (2014). Biz de çalışmamız kapsamında tercihen ve elbette ki bir bütünlük oluşturmak adına, farklı çevirilerden yapılan alıntılarda dahi Grice ve Searle’in başvurduğu bu kavramları “Yönelimsellik” ve “Yönelim” sözcükleriyle karşılayacağımızı okuyucunun dikkatine sunalım. Bununla birlikte dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da Searle’in *Intentionality* adlı eserinde, bu kavramı kullandığı her yerde onu özel bir ismi karşılarcasına büyük harf ile başlatıyor olmasıdır. Bunun temel nedeni Searle’in bu kavramı gündelik dilde kullandığımız niyet sözcüğünden ayırmak istemesi ile ilgilidir. Dolayısıyla bizim de çalışmamızda, bu kavramı “Yönelimsellik” ve “Yönelim” sözcükleriyle karşılamamızın sebeplerinden birinin de bu olduğunun altını çizelim.

sonucu olarak, yani sosyal bir görüngü olarak ele almak gerektiğine vurgu yapar. Geleneğin içerisinde her ne kadar bağdaşmaz olarak görünseler de Searle, özellikle bu makalesinde anlama dair bu iki yaklaşımın da kendi paylarına doğru şeylere gönderme yaptığını düşünür. Dolayısıyla da bu çalışmasında Searle (2002), her iki yaklaşımın birbirini dışlamak ya da rekabet durumunda olmayacağı, her ikisinin de kendi doğrularının en güvenilir ve sağlam şekilde ortaya konulmasını mümkün kılacak kavramların kullanıldığı bir yorum sunacağını altını çizmiş olur. Nitekim Searle (2016, s. 222) bir taraftan anlamın, “öznelci veya Grice geleneği içerisindeki durumunu, bir taraftan da nesnelci veya sosyal ya da Wittgenstein geleneği” içerisindeki konumunu belirleyerek bu birbirleri ile tutarsız görünen iki yaklaşımın, “aynı görüngenüye farklı pencerelerden bakan ayrı görüşler” olduğunu anlatmaya çalışacağına dikkat çeker. Böylece Searle, *Individual Intentionality and Social Phenomena in the Theory Speech Acts* (Söz Edimleri Teorisinde Bireysel Niyetlilik ve Sosyal Görüngüler) (2016) adlı makalesinde, anlamın hem yönelim ve uzlaşım ile olan ilişkisini bir ve aynı potada eritmeye hem de her ikisinin sağlam yönlerini kendi kavramları çerçevesinde ortaya koymaya çalışmaktadır.

Biz de çalışmamızda kısaca değinilen bu bağlamı açıklamak suretiyle öncelikli ilginizi yirminci yüzyıl dil felsefesinin önemli iki siması olarak karşımıza çıkan Grice ve Searle’in kendi anlayışları kapsamında, anlamı yönelim ve uzlaşım kavramları ile nasıl ilişkilendirdiklerine yönelteceğiz. Buradaki yönelimimizde ise özel olarak odaklanacağımız husus, anlam söz konusu olduğunda bu önemli iki kavramın bu anlayışlarda birbiriyle olan temasları üzerine olacaktır.

2. Grice’te Anlam: Bireysel Yönelimsellikten Yönelimi Belirleyen Uzlaşım

Dil felsefesinin en önemli figürlerinden biri olan Herbert Paul Grice, ortaya koyduğu anlam açıklaması bağlamında kendisini hem mantıkçı filozoflardan hem de gündelik dil filozoflarından ayrı bir noktaya taşır. Grice’in ortaya koyduğu anlayış dikkate alındığında, onun sağ duyu duyu ile gündelik dil arasındaki ilişkiyi analiz etme üzerine kurulu olan bir “meta felsefe” yaptığı iddia edilebilir (Özcan, 2016, s. 47). Lycan’ın (2022, s. 184) da bu bağlamda dikkat çektiği husus, Grice’in tümencenin anlamının zihinsel olanda temellendiğine inanmakta ve onu tamamen insan bireylerinin ruhsal durumlarına dayanarak açıklamayı önermekte olduğudur. Onun bu sağ duyuyu ve gündelik dili temele alan anlayışında Austin’in söz edimleri teorisinin önemli bir yer tuttuğu aşıkardır. Öyle ki Recenati, Strawson’un görüşlerine de atıfta bulunarak Austin’in söz edimleri kuramında açtığı “edimsöz” edimlerinin, Grice’in kendi kuramında onun verdiği anlamda iletişim edimlerine karşılık geldiğini belirtir (Recenati, 2022, s. 79-80). Recenati, Grice’te bunları karakterize eden şeyin, bunları gerçekleştirmek için muhatabın altta yatan iletişimsel yöneliminin saptamasının sağlanmasıyla

ilgili olduğuna işaret etmektedir (Recanati, 2022, s. 80). Dolayısıyla bu hususlar dikkate alındığında Grice'in Austin'in söz edimleri teorisini yeni bir gözle ele almasında ve kendi özgün anlayışını ortaya koymasında hem gündelik dil filozoflarına hem de mantıkçı filozoflara yönelttiği eleştirilerin ve yaptığı kimi revizyonların öneminin büyük olduğunu belirtmek gerekir.

Grice'in mantıkçı filozoflara karşı çıkması, onların ideal bir dil arayışında takındıkları seçkin tavrıyla ilişkilidir. Grice, *Logic and Conversation* (1975) adlı eserinde mantık ve dil ilişkisini yeniden gözden geçirir. Onun burada yaptığı en önemli ayrım, ideal dilin mantığı ile gündelik dilin mantığı arasında ortaya koyduğu ayrımdır. Gündelik dilin de kendine özgü bir mantığı içerdiğini düşünen Grice, yine de bu mantığın ideal bir biçimselciliği temele alan ideal dilin mantığı ile uyuşmayabileceğinin altını çizer. Gündelik dilde yer verilen çıkarım ve kanıtlamaların doğal dillerle yapıldığını gözeterek Grice (1975), ideal dilin mantığı için geçerli olan kuralların gerektiğinde gündelik dilin mantığı çerçevesinde de kullanılabilir olmalarına karşın, bu kuralların her zaman gündelik dilin mantığı için uygun olmayabileceğine dikkat çeker. Bu bağlamda onun, sadece ideal dilin mantığındaki indirgemeciliğe ve anlamın ideal dilin biçimselciliği ile belirlenmesine karşı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu hususu Grice'in özellikle tümce anlamını ele alırken, onu ruhbilim terimlerine indirgeyerek yaptığı açıklama girişiminin Lycan'ın da birbirinden önemli ölçüde farklı olduğuna işaret ettiği iki aşamasına bakarak kavramak mümkün görünür (Lycan, 2022, s. 186). Bu bağlamda öncelikle görülen Grice'in tümce anlamını nihayetinde konuşanın kastettiği anlamdan hareketle ele aldığıdır. Ancak o, bu yöndeki açıklamalarının temelinde dahi konuşan ve muhatabının karşılıklı olarak birbirini anlaması gerektiği yönündeki düşünceyi korumayı sürdürür. Açık olduğu üzere, bu durum öncelikle ortak bir dil kullanımını, ortak bir kavramsal düzeni ve dilin anlaşılır olmak için gramer yapısına uygun bir kullanımını gerekli kılmaktadır. Ancak akabinde yaptığı ayrıntılı incelemelerde bunun çoğu zaman kendi başına yeterli olmayan örnekleriyle karşılaşması, onun tümce anlamını, belirli bir yönelimi temele almak suretiyle konuşanın kastettiği anlamı bir dizi ruhsal duruma indirgeyerek ele almasıyla sonuçlanmıştır. Bunun neticesinde Grice, konuşanın kastettiği anlamı anlamak için ortak bir dili doğru ve kurallarına uygun bir şekilde kullanmanın yanı sıra onu konuşanın yönelimlerine, inançlarına ve diğer ruhsal durumlarına da yer veren bir çözümlemeyle ele almanın daha uygun olacağı kanaatine ulaşmıştır. Bu çözümleme temelinde konuşanın yönelimlerini dikkate alarak da o, anlam söz konusu olduğunda onu gündelik dilin mantığının sınırlarının ötesine taşımış da olmaktadır.

Gündelik dil filozoflarına getirdiği eleştiriler ise, onların anlam ve kullanımını karıştırmaları ile ilgilidir (Özcan, 2016, s. 48). Grice, Wittgenstein'in, "bir sözcüğün anlamı o sözcüğün dildeki kullanımınıdır" (Wittgenstein, 1953, s. 20) şeklindeki anlayışını etkin bir şekilde reddeder.

Nitekim Grice, kendi dil felsefesi bağlamında; bir sözcenin, anlamsal olarak söylenenden daha fazlasını içerdiği düşüncesine bağlı kalır. Dolayısıyla Grice'in dil felsefesindeki ana motivasyonunu, dilsel anlam ve yukarıda işaret edilen konuşucu anlamı arasında yaptığı temel ayırım belirler. Burada onun konuşucu anlamı üzerine yaptığı vurgu, anlamda yönelim temasının ön plana alınmasında merkezi bir önem taşıyacaktır.

Çalışmalarının yönünü anlam temasının belirlediği Grice için felsefenin yapması gereken şey, o halde ideal bir dil arayışına girişmek değil, aksine sağ duyuya dayanmak suretiyle hayatın içinde olan gündelik dilin mevcut sözcelerini analiz etmekten ibarettir. Grice (1975), bu hususta gündelik dil filozofları ile aynı çizgide buluşsa da hayatın içinde canlı bir şekilde bulunan ve çok çeşitli öğeler barındıran gündelik dilin sözcelerinin, anlam ve kullanım hususunda farklı bir değerlendirilmeye tabi tutulmaları gerektiğini düşünür. Nitekim Bach'ın da dikkat çektiği gibi, Grice'in dil felsefesi bağlamında en ayırt edici ve dikkat çekici çalışmaları, onun konuşucu anlamı (*speaker meaning*) ve konuşma imaları (*sezdirileri*) (*conversational implicatures*) üzerine yazdığı çalışmalarıdır (Bach, 2019, s. 256). Örneğin bu bağlamda Grice'in, konuşma imalarını ele aldığı *The Casual Theory of Perception* (1961) adlı eseri, 1957'de kaleme aldığı *Meaning* adlı eserinin 1968, 1969 ve 1982'de yeniden gözden geçirilerek revize ettiği ve bir tümcenin sonsuz sayıda geleneksel anlama sahip olabileceği düşüncesini vurguladığı eseri ve özel olarak konuşmacının ima ettiği anlamı, tümcedeki anlamı ve sözcükteki anlamı ayrı ayrı ele alarak irdelediği *Utterer's Meaning, Sentence Meaning, and Word Meaning* (1968) adlı eseri onun bu yönde verdiği önemli eserler olarak ön plana çıkmaktadır. Ağırlıklı olarak anlamın konu edinildiği bu eserlerde Grice'in konuşmanın kuralları ile konuşmacının pozisyonunu, bir başka ifade ile dilsel anlam ile konuşucu anlamını ele alırken asıl olarak merkeze aldığı sorun, semantik ile pragmatik arasındaki ayırım çizgisinin nasıl ve nerede çekileceği ile ilgili olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Neale'ın Grice'in çalışmalarının önemini, onların bugün semantik ve pragmatik ayrımı söz konusu olduğunda ön plana çıkan çalışmalar olmasıyla ve bu bakımdan da dil ile zihin arasındaki ilişkilerin ele alındığı tartışmalarda önemli bir yerde durmasıyla ilişkilendirmesi oldukça yerindedir (Neale, 1992, s. 509).

Grice açısından Austin'in, filozofları dilin fiilen kullanıldığı kullanım alanlarını düşünmeye ve dili bu terimlerle tanımlamaya yönelik çağrısı yerinde ve doğru bir yaklaşımdır. Bu bağlamda Grice Austin'in kuramını, biri konuşan diğeri de dinleyen olmak üzere, en az iki kişinin bulunduğu ya da bulunduğu varsayıldığı bir iletişim ortamını gözetmesi bakımından anlam açıklamasında doğru bir yolda görür. Ancak onu sadece konuşan kişinin ne söylüyorsa onu anlatmaya çalıştığı, herhangi bir imada bulunmadığı, gayet ciddi ve olağan bir iletişim ortamını gözetmesi açısından ise eleştirir. Bilindiği gibi Austin ve onu takip eden gündelik dil filozofları, Wittgenstein'in bir sözcüğün anlamını onun kullanımı ile eşdeğer tutan anlayışını kabul ederler

(Wittgenstein, 1953, s. 20). Grice'in bu konudaki tutumu ise, anlam ve kullanımın birbirinden ayrı düşünülmesi gereken iki kavram olduğu yönündedir. Onun bu yöndeki düşüncelerini açık kılmak üzere, özellikle birbirine “ve, ama” gibi bağlaçlarla bağlanan, özellikle geleneksel mantığın ele aldığı cümle yapılarını örnek gösterdiği ve onların olası anlamsal yapıları üzerinde durduğu görülür. Grice bu tür örneklerde, özellikle aynı bağlam ve aynı dil edimlerinde kullanılan kimi sözcelerin farklı anlamlara gelebilen yapısı üzerinde yoğunlaşır. Örneğin, “Ahmet, ödevini yapmadı ve okula gitmedi” cümlesi ile “Ahmet, okula gitmedi ve ödevini yapmadı” tarzında cümleleri birbiri ile karşılaştırdığında Grice, birinci cümleden anlaşılması gereken şey ile ikinci cümleden anlaşılması gereken şeyin, her ne kadar aynı bağlam ve dil edimlerini içeriyor olsalar da farklı olabileceğine dikkat çeker.

Bu örnek üzerinden baktığımızda gerçekten ilk cümleden Ahmet'in ödevini yapmaması hususunu, onun okula gitmemesinin bir nedeni olarak görmek mümkün iken; ikinci cümleden sıralama farkı dolayısı ile böylesi bir anlamı çıkarmanın söz konusu olamayacağı ifade edilebilir. İşte bu türden cümleleri dikkate alan Grice, gündelik dil filozoflarının anlamda bu tür nüanslar ve farklılıklar için sistematik bir açıklama çerçevesi sunamadıklarını düşünür. İşte bu noktada, bu türden güçlüklerin üzerinden gelebilmek için önerdiği şey, dil analizinde sözcük anlamlarının temele alındığı cümle anlamı ile iletişim ortamının dikkate alınacağı konuşucu ya da durumdan kaynaklanan anlamı birbirinden ayırmaktır. Grice'e göre, bir cümlelerin iletişimsel bir ortamda ifade edilmesi durumunda karşımızda bulduğumuz sözcüğü ortaya çıkaran şey, iletişim ortamının özelliklerini ve konuşanların pozisyonlarını, durumlarını dikkate almayı gerektirir. Bu bakımdan sözcük ile karşımıza çıkan anlam, sözcükler dizisinin ortaya koyduğu değişmez semantik değer olarak ele alınamaz. O, daha çok iletişim ortamının özelliklerini ve konuşanların durumlarını gözeterek, belli bir yorumun sonucu olarak karşımıza çıkacak olan anlamdır. Bir başka ifade ile sözcük anlamı, konuşanın ima ettiği şeyi, yani onun konuşması ile karşı tarafa aktarmaya “yönelimli” olduğu anlamı taşır. İşte bu, Grice'in anlam söz konusu olduğunda üzerinde asıl kafa yorduğu hususun, sözcükler ile dile getirilmeyen, yüzeyde yakalanması mümkün olmayan, içinde bulunduğu bağlama bağlı olarak ortaya çıkacak olan anlamı dikkate alan pragmatik, yani edimbilim olduğunun altını çizmeyi gerektirir. Grice'in asıl olarak yapmaya çalıştığı şey, konuşmacının sözcükleri aracılığıyla dile getirmeyi amaçladığı anlamı, yani kastettiği, demek istediği anlamı çözmeye çalışmaktır. Lycan da Grice'in konuşanların tümceleri ne kastederek kullandıklarına, yani konuşan kişilerin kendilerinin tümceleri ifade ettikleri sırada kastettikleri şeye bakarak açıklamaya çalıştığı yönündeki düşüncesine dikkat çeker ve bu durumu Grice'te bir tümcenin anlamı, onun ifade edildiğinde kastettiği anlamın bir fonksiyonu olarak anlaşılır şeklinde yorumlar (Lycan, 2022, s. 187). Bu bakımdan onun işaret ettiği yön, semantik ve pragmatik birbirinden ayrı ayrı düşünmenin önemine dikkat çeker. Grice'e göre, konuşucunun sözcüklerinin dinleyenin üstünde bir

etki meydana getirmesini sağlayan şey de bu bakımdan, konuşanın yönelimlerinden başka bir şey değildir.

Recanati, iletişimde eylemin taşıdığı açık yönelime, yani eyleme anlamını veren alttaki yönelime birincil bir yönelim olarak işaret eder (Recanati, 2022, s. 76). Ancak ona göre iletişimde ikincil bir yönelimden de söz edilebilir: “Şemsiyemi açtığımda eylemimin altında yatan yönelim yağmurdan korunma yönelimidir. Yaptığım şeyi anlayana davranışım apaçık hale gelen yönelimimi açığa çıkarır. (...) Bununla birlikte failin ikincil bir yönelimi, yani gözlemciye birincil yönelimini açığa vurma yönelimi olabilir (Recanati, 2022, s. 76).” İşte bu söz konusu ikincil yönelim, Recanati’de birincil yönelimi (hayali olarak) sergileme edimi olarak düşünülür ve bu durumda ikincil yönelimin birincil yönelimin yerini aldığı kabul görülür. Recanati yapmış olduğu bu ayrım kapsamında Grice’in kuramına baktığında, onda söz konusu iki yönelimin birbirinden ayrılmaz karakterde olduklarına dikkat çeker. Bu, Grice’te iletişimde eylemin altındaki yönelimin birincil yönelim olmasına karşın, bu yönelimin muhatap tarafından gerçekleştirilmesine yol açması ve böylece onların iletişimde karmaşık ve aynı yönelimin iki yüzü gibi olmaları sebebiyledir (Recanati, 2022, s. 76-77). O halde Grice’in kuramında, iletişimin altında yatan yönelimin tek başına ikincil bir yönelimden ibaret olduğunu kabul etmek hatalıdır. Bir başka ifade onda ikincil bir yönelimin gerçekleşmesinin kabulü durumunda dahi, eyleme anlamını veren birincil yönelimin de mutlaka gerçekleşmiş olması beklenir. Bundan ötürü, Grice’in iletişimsel eylemde ikincil yönelimin dahi amacının birincil yönelimi açığa çıkarmak olduğu ve onun gerçekleşmesi için birincil yönelimin de mutlaka gerçekleşmiş olması gerektiği belirtilebilir. Nitekim Grice için iletişim esnasında kişi muhatapı üzerinde ona bir bilgi iletme ya da onun belli bir eylemi gerçekleştirmesini sağlamak üzere belli bir etki yaratma çabası içindedir. İşte bu çabanın yerini bulması için Grice açısından iletişimdeki kişinin muhatabına bu etkiyi elde etme yönelimini *bildirmesi* gerekir. Dolayısıyla Recanati Grice’in iletişimsel yöneliminin hem birincil hem de varsa ikincil yönelimini aynı anda içeren karmaşık ve dönüşlü bir yapıya sahip olduğunu düşünür ve bunu da iletişimin en karakteristik özelliği sayılan “şeffaf”, yani iletişimde açık olma özelliğinin gereği olarak ortaya koyar (Recanati, 2022, s. 78).

Öte yandan açık olduğu üzere Grice, karşılıklı konuşmada, iletişimde sadece linguistik anlamlarla ilgili değildir. Grice için karşılıklı konuşmada anlamı ortaya koyan şey yönelimler olduğu için Grice bir yönüyle de semantiği psikolojiye indirgemektedir. Çünkü ona göre, örneğin bir A konuşanı X’i bir iletişim ortamında ifade ederken dinleyende bir etki meydana getirmeyi amaçlayan bir yönelimin taşıyıcısı olarak konumlanır. Grice anlam konusunda psikolojik kavramlara, insanla mevcut durum, gerçeklik arasındaki uyuma işaret edebilmek üzere yer verir. Bu bağlamda anlamın ortaya çıkmasında yönelimin yanı sıra Grice’in ele aldığı kavramlardan birinin de inanç olması şarttır değildir. Buna göre örneğin karın beyaz olup, bu

durumun da mevcut gerçekliğe uygun olduğuna ‘inanan’ bir kişi, sahip olduğu bu psikolojik inanca dayalı olarak ancak bir anlamı sözle ifade etmeye yönelir.

Grice’in anlam açıklamalarında merkezi bir konuma sahip olan yönelim kavramı da karşılıklı konuşmada genellikle örtük olan yönelimlerin yorumuyla ilgili güçlükleri bertaraf etmede anahtar bir rol üstlenir. “Yönelim” kavramı ile Grice, Austin’in söz edimi anlayışının ötesine geçer ve onun karşılıklı konuşmadaki yönelimi doğrudan gözlemlenen bir eyleme bağlı bir yönelime indirgeyen anlayışını yadsır. Grice’in bu bağlamda hem konuşanın yöneliminin bilinmesi gerektiği hem de bu yönelimin, başka bir dilsel davranışları gerektirmeksizin etkin olmaları gerektiği kanaatinde olduğu görülür. Grice’e göre karşılıklı konuşma, illaki dinleyicide bir davranış etkisi yaratma amacını gütmeyebilir. Bu noktada Grice’in anlam konusundaki tutumunun sınırları genişler. Nitekim Grice bu noktada yönelim kavramının ona sağladığı yorumsal gücü, sözcelerden eylemlere de taşır ve eylemlerin de sözceler gibi bir yönelim taşıdığına dikkat çeker: “Doğal olmayan anlam taşıyan her edimi ve her eylemi, yapay gibi görünse de bir sözcük gibi görüyorum (Grice, 2001, s. 189’dan akt. Özcan, 2016, s. 65)”. Bu aynı zamanda Grice’in karşılıklı konuşmada tıpkı sözcükler gibi, bu karşılıklı konuşmadaki eylemi de taşıdığı yönelim kapsamında anlam açıklamasına dahil ettiği anlamına gelir. Bu onun dil felsefesinin de sınırlarını genişletir. Grice’in dil felsefesinin taşıdığı iki temel düşünceden biri olan insanın sahip olduğu dil ve düşünce ile gerçekliğin bir uyum içinde olduğu tezi böylece, merkezi olarak yönelim kavramının eşlik ettiği psikolojist bir bakış açısıyla açıklanmış ve temellendirilmiş olur. Onun anlam teorisinin temelinde duran bu psikolojik yaklaşım, teorisinin ayırt edici bir başka noktasını daha görünür kılar: Doğal olan ve olmayan anlam ayrımını. Çünkü görülecektir ki, Grice’in doğal olmayan anlam açıklaması da konuşucunun niyetini dinleyene aktarması kapsamında ele alınan bir açıklama olarak karşımıza çıkacaktır.

Grice, doğal olan ve olmayan anlam açıklamalarını *Meaning*’de (1957) ele almış olmasına karşın, bu ayrımını *Meaning Revisited*’de (1982) yeniden ele alır ve geliştirir. Grice burada özellikle sözcükler ile oluşturulan söylemler üzerinde durur. Dolayısıyla da anlamı, konuşan ve dinleyenlerin karşılıklı ilişkilerinde ortaya çıkan bir sonuç olarak değerlendirir. Doğal olan anlamların varlığını yadsımasa da Grice, özellikle iletişimde ortaya çıkan anlamların doğal fenomenler aracılığıyla verili olan anlamların ötesine geçtiğini düşünür. Bu bakımdan Grice’in doğal anlam olarak işaret ettiği anlam türünde, gösterge ile onun ifade ettiği anlam arasında bulunan şey sadece bir neden-sonuç ilişkisidir. Oysa onun doğal olmayan, bir başka ifade ile lengüistik anlamda, doğal anlamdan farklı olarak düşünülp tasarlanmış ve bilinmesi istenen bir yönelimin kendisine işaret ettiği görülür. Böylece Grice doğal olmayan bu lengüistik anlamı, konuşanın taşıdığı yönelim çerçevesinde dinleyene bir şey demek istemesi ile dinleyenin bu yönelimi anlaması sonrasında konuşanın yönelimine verdiği tepki ile açıklamış olur. Görülebileceği gibi Grice’in doğal olmayan lengüistik anlam açıklamasında

konuşanın sözündeki “yönelim” merkezi bir önemdedir. Burada dinleyenin vereceği tepkiyi belirleyen, bir başka ifade ile anlamın ortaya çıkmasını sağlayan şey, dinleyicinin konuşanın yönelimini anlaması ile ilgilidir. Çünkü konuşanın dinleyiciye aktardığı sözceleri aracılığıyla asıl yapmaya çalıştığı şey ya onu bir şey yapmaya itmektir ya da bir şeye inandırmaktır. Dolayısıyla da Grice’e göre, konuşan dinleyicinin üzerinde bu tür etkiler meydana getirme yöneliminde doğal olmayan bir anlamın varlığı da söz konusudur.

Gelinen noktaya değin Grice’in anlam açıklamasının, konuşucunun konuştuğu esnada hem sözcelerinde hem de eylemlerinde taşıdığı “yönelim” üzerine kurulu olduğu, bir başka ifade ile konuşmacının sözceleri ile dile getirmeyi amaçladığı anlamı ilgi odağı yaptığı açıktır. Öte yandan açık olan bir başka gerçek ise, Grice’in kendisinin de farkında olduğu gibi yönelimi merkezine yerleştirdiği karşılıklı konuşmanın kendisinin doğası üzerine de düşünmek gerektiğidir. Nihayetinde karşılıklı konuşmanın taşıdığı yönelimi çözümlenmek ile karşımıza çıkacak anlamı yakalamamızda, konuşmanın seyri ile konuşmanın taşıdığı söylemin amacını, yani yönelimini dikkate almak da son derece önemli ve gereklidir. İşte Grice, özellikle *Logic and Conversation* adlı eserinde bu hususlara yönelerek “dile getirilenden fazlası”nı da dikkate aldığı noktada, iki önemli kavrama daha yer açar: “Konuşma imaları (sezdirileri)” (*conversational implicature*) ve “iş birliği ilkesi” (*co-operative principle*) (Grice, 1975, s. 22-40).

Grice’te iletişimin örtük hali olan ima ile dilin kullanım kuralları ile karşılıklı konuşma kurallarını ifade eden iş birliği ilkesi birlikte anlamı belirleyen iki önemli kavram olarak karşımıza çıkar. Grice’e göre imalar, karşılıklı konuşmada, konuşucunun sözceyi kullanımıyla örtük bir anlam olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla Grice’in teorisinde, dinleyici rolünün birincil bir öneme sahip olduğu belirtilebilir. Grice, konuşmacının ima ettiği anlamı, dinleyicinin birtakım ipuçları ile yakalayabileceğini öngörür. Bunun için dinleyicinin dikkate alması gereken şeyler: Kullanılan sözcüklerin geleneksel anlamı; dilin kullanım kuralları ile karşılıklı konuşma kuralları, yani işbirliği ilkesi ve ilkeleri; sözcenin dilsel veya başka türlü bağlamı; arka plan bilgisinin diğer öğeleri ve son olarak da önceki başlıklar altında yer alan tüm ilgili öğelerin hem katılımcılar tarafından erişilebilir olduğu hem de iki katılımcının da durumun böyle olduğunu bildiği veya varsaydığı gerçeği (veya varsayılan gerçek) (Grice, 1975, s. 31). Burada dikkate değer olan husus, Grice’in anlam açıklamalarında dinleyiciyi de aktif bir katılımcı olarak ele alması, bağlamın ve arka plan bilgisinin önemi üzerinde ayrıntılı bir şekilde durması ve bunların yanına bir de işbirlikçi ilke ve özdeyişlerin özelliklerini eklemiş olmasıdır. Burada özellikle onun, insanın dilsel davranışını anlamaya izin veren bir ilke olarak iş birliği ilkesini temele alarak örtük anlamları, yani konuşmadaki imaları tanımlamaya girişmesi, bir başka ifade ile yönelimin tanınmasına bağlı olan bir açıklamaya geleneksel anlamın, yani uzlaşım sal anlamın dahil edilmesi oldukça özgün bir tutum olarak değerlendirilebilir. Grice iş birliği ilkesini, konuşmanın taraflarının, konuşmaya olan katkılarının,

katkıyı gerçekleştirecekleri aşamanın gerektirdiği şekilde, içinde buldukları söz alışverişinin kabul görmüş amacı doğrultusunda yapılması şeklinde açıklar (Grice, 1975, s. 26) ve bu ilkeyi Kant'tan hareketle dört kategori altında ele alır: “nicelik, nitelik, bağıntı ve tarz”. Bu kurallara göre, karşılıklı konuşmada konuşmacının mümkün olduğu kadar bilgilendirici olması gerektiğine; dürüstçe, doğru bilgiler vermeye çalışması gerektiğine; konuşmaya katkısının ilgisiz olmaması gerektiğine ve de anlatım bulanıklığına yer vermeden, belirsizlik ve uzatmadan kaçınarak, kısa ve derli toplu konuşması gerektiğine işaret eder (Grice, 1975, s. 45-46).

Bu açıklamalarında ve sonrasında Grice, “söylenen” ve “ima edilen” olmak üzere iki farklı kategoriye anlam açıklamalarına dahil ederek, mantıksal anlam ve doğal dil arasındaki önemli ve açık olan farklılıklar hakkında süregiden bazı sorunları ele almayı dener. Grice burada, mantıksal anlamı, ifadenin semantiği tarafından belirlenen anlam olarak göstermeye çalışır ve görünen tutarsızlıkları da dilin kendisinden ziyade onun kullanımıyla ilgili olan faktörlere dayandırır. Grice'e göre, niyet merkezli semantik bir bakış açısında, karşılıklı konuşmanın başarılı sayılmasının ilk koşulu cümlelerin mantık kuralları kapsamında düzenlenmesidir. Öte yandan görmezden gelinmemesi gereken bir diğer önemli husus, her cümlelerin bağlamsal bir işleve de sahip olduğudur. Grice'in *Studies in the Way of Words*'te karşılıklı konuşmada, konuşmaya yapılacak katkının, katkı yapılacak aşamanın gerektirdiği şekilde, söz alışverişinin kabul görmüş amacının dikkate alınarak yapılması gerektiği hususunun bir kez daha altını çizmesi tam da bununla ilişkilidir (1989, s. 26). Grice'in böylece “söylenen” ve “ima edilen” olmak üzere anlam açıklamasında yer verdiği bu iki kategori ile gerçek ve mecazi anlam arasındaki farklılıklarından kaynaklı bir biçimde yine alay ve imaların işleyişi gibi başka şeyleri de tanımlaması mümkün olmuş görünür. Grice'in bu yöndeki açıklamalarında dikkate değer en önemli husus, onun “söylenen şey” tanımında ve ima edilen şeyin anlaşılmasında “uzlaşım” a yer açan bir tutum içerisinde olmasıdır. Grice'e göre, kimi durumlarda karşılıklı konuşmada kullanılan sözcüklerin uzlaşımsal anlamı hem söylenen şeyi hem de ima edilen şeyi belirlemede önemli bir işleve sahiptir. Grice'in özellikle uzlaşımsal ima olarak işaret ettiği şey, karşılıklı konuşmada söylenen şeyin kullanılan sözcüklerin uzlaşımsal anlamıyla ortaya çıkmasını ifade eder. Dolayısıyla burada karşılıklı konuşma durumunun ve bağlamın anlamın ortaya çıkmasında hiçbir rolü yoktur; anlamı belirleyen şey, tamamıyla onun geleneksel, yani uzlaşımsal yanından doğar. Öte yandan yine Grice'in “söylenen şey” tanımına da bakılacak olduğunda, uzlaşım unsuru bir kez daha kendini gösterir. Nitekim Grice söyleme sözcüğünü kullanırken, birinin söylediği sözlerin (tümcelerinin), onun geleneksel (uzlaşımsal) anlamı ile yakından ilişkili olacak şekilde kullanılma yönelimi taşıdığına önemle dikkat çekmektedir (1975, s. 25),

Bu hali ile Grice'in anlam söz konusu olduğunda, ilk eserlerinde yönelime tanıdığı ağırlığın, son eserleriyle bir revizyona uğrayarak,

geleneksel anlamın lehine olacak şekilde “uzlaşım” a açtığı yer dolayısıyla bir nebze de olsa hafiflemiş olduğu ifade edilebilir. Ancak bu hususta Grice’in anlamda uzlaşımın yer açan düşüncelerinin temel amacının geleneksel anlam anlayışını geçerli kılmak olmadığının da altını çizmek gerekir. Grice, anlam söz konusu olduğunda özel olarak konuşmacı anlamı (*speaker meaning*) üzerinde durma konusunda ısrarcıdır. Dolayısıyla onun uzlaşım kavramına yer açarak yapmaya çalıştığı şey, konuşucunun sözceleri ile dile getirmeyi amaçladığı anlamı, yani yönelimini çözümlerken geleneksel anlamın bunda nasıl işlevsel olabileceğini göstermekten ibarettir. Bir başka ifade ile Grice, günlük iletişimde anlamın nasıl elde edildiğini açıklamada yetersiz bulunduğu uzlaşım kavramını, kendi düşünceleri doğrultusunda, konuşmacı anlamını, görünürdeki tüm düzensizliğine rağmen sistematik bir şekilde tanımlayabilmek ve onun bu geleneksel, uzlaşım dilsel anlamla olan ilişkisini ve aynı zamanda farkını ortaya koyabilmek üzere kullanmaktadır da denilebilir.

3. Searle’da Anlam: Bireysel Yönelimselliğin Bir Ürünü ve Sosyal Uygulamaların Bir Sonucu

Searle söz edimleri teorisinde ortaya çıkan ve birbiriyle “görünürde” tutarsız olarak görüldüğünü ifade ettiği iki akımdan Grice’i, bireysel yönelimselliği bu teorisin merkezine yerleştirmesiyle bir uca, Austin’i ve kendisini ise yazdığı ilk kitap olan *Speech Acts (Söz Edimleri)* (1969) çerçevesinde söz edimlerinin icra edilmesinde sosyal kurumları, yani toplumsal uzlaşım, kuralları ve sözcük bağlamlarını merkeze almasıyla diğer bir uca yerleştirir (Searle, 2016, s. 821-822). Searle’in *Söz Edimleri* adlı kitabının temel savı, kendi ifadesiyle “bir dili konuşmanın birtakım kurallara uygun davranışlarda bulunmak demek” (2000, s. 83, 108) olduğu düşüncesi üzerine kuruludur. Searle bu düşüncesinde dilin taşıdığı anlam yapısını belirleyen şeyin, onun altında yatan ve uzlaşım olarak ortaya çıkmış görünen bir dizi oluşturucu kural kümesi olduğunu düşünür. Bu düşüncesini bir sonraki aşamada söz edimlerine de taşıyan Searle söz edimlerini de başka türden edimlerin aksine, anlatımların bu oluşturucu kural kümelerine uygun olacak bir şekilde ifade edilmesiyle yerine getirilen edimler olarak ifade eder (2000, s. 108). Böylece söz edimlerinin icra edilmesinde, “toplumsal uzlaşım” ve “kurallar” düşüncesine öncelikli bir yer açar.

Bu düşüncesi temelinde Searle’in ana ilgisi, dilin anlamsal düzeyinde görünür olan bu uzlaşım yapılarının nasıl olup da söz edimlerinin icra edilmesinde de iş görebildiğidir. Söz edimlerinin icra edilmesinde bu sosyal görüngülerin rolü üzerinde dururken Searle’in asıl olarak göz önünde tuttuğu soru, onların muhtemel anlatma yönelimlerini kurmadaki rolünün ne olduğudur. O, söz edimlerinin icra edilmesinde her ne kadar sosyal görüngüleri merkeze almış görünse de altı çizilmelidir ki anlatımlarda anlamları kastetme/ima etme yönelimini de göz ardı etmiş değildir. Onun bu hususta üzerinde durduğu, anlamları kastetme yöneliminin kendisinin de bu

türden bir sosyal görüngüyü gerektireceğidir. Bu bağlamda Searle'ın Grice'in anlam açıklamasında yer verdiği "anlatmak istemek" konusundaki düşüncelerine "belli ölçülerde" katılmakta olduğu belirtir. Searle'da bir dinleyicinin söylenen bir şeyi anlaması, öncelikle konuşanın belli bir şey söyleme yönelimi ile ifade ettiği şeyi, yani onu ifade ettiği andaki yönelimini kavraması ile ilgili olmasıdır (Searle, 2000, s. 115). Ancak Searle, Grice'in bu yöndeki açıklamalarında iki önemli kusurun bulunduğunu düşünür. Bunlardan ilki, düşüncelerinde sosyal görüngülere tanıdığı merkezi konuma koşut olacak şekilde, Grice'in anlatmak istemek hususunda yer verdiği düşüncelerin ne ölçüde bir kural ya da uzlaşım unsuru olduğunu açıklayamamış olmasıdır. Diğeri ise onun anlatmak istemek üzerinde dururken, onu sadece bir etkisöz ediminde bulunma yönelimi kapsamında ele alması ve bu bakımdan da onun asıl olarak bir edimsöz ediminde bulunmak anlamına geldiğini anlayamamış olması ile ilgilidir. Bu durum bize, Searle'ın belli bir noktaya kadar Grice'in akıl yürütmesini izlemiş olmasının makul nedenleri ile sonrasında neden onun da ötesine geçmesi gerekmiş olduğunun gerekçesini açık kılar.

Bu eleştirilerinden ilkinin açık kılmak üzere Searle'ın verdiği "Amerikan askeri" örneği oldukça çarpıcıdır. Searle'ın örneği şu şekilde ilerler: Bir Amerikan askeri, İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalyan askerleri tarafından esir alınır. Kendisini esir alan İtalyan askerlerini, hayatta kalabilmek adına bir Alman askeri olduğuna ikna etmeye karar verir, ancak bunu onlara doğrudan anlatabilecek kadar iyi bir İtalyancası da yoktur. Öte yandan onu tutan İtalyan askerlerinin de Almanca bilmediğinin farkındadır ve kendisinin Almancaya ilişkin hatırlayabildiği tek şey de Almanca bir şiir dizesinden ibarettir: "Kennst du das Land wo die Zitronen blühen?". Dize aslında "limon ağaçlarının çiçek açtığı toprakları biliyor musun?" anlamına gelir. Ancak Amerikan askerinin umudu, İtalyanların bunu "ben bir Alman askeriyim" anlamına geldiğini varsayıp gitmesine izin vermeleri yönündedir (Searle, 2000, s. 116-117). Ancak Searle'a göre bu örnekte dikkate alınmayan önemli bir husus vardır. Bu da Amerikan askerinin her ne kadar bu dize ile kendisini bir Alman askeri olarak gösterme amacı taşısas da bu ifadenin asıl olarak taşıdığı yönelimin dışında başka bir anlam taşıyor olduğudur. Dolayısıyla onun burada dikkate alınmadığı gerekçesiyle ortaya koyduğu ve itiraz ettiği husus, bu anlamın Alman dilinin kuralları tarafından belirleniyor olması ve askerin aldatıcı yönelimi ile değiştirilebilir bir karakter taşıyamayacağıdır. Searle, Grice'i açıklamanın bu gibi durumlarda kabul edilemez sonuçlara yol açma potansiyeli taşıdığını düşünür. Dolayısıyla anlamın bir yönelim meselesinden daha fazlası olarak aynı zamanda en azından bazen bir uzlaşım meselesi olarak düşünülmesi gerektiği kanaatine varır (Searle, 2000, s. 117). Onun burada uzlaşım kavramına başvurması, dilin kurallarının oynadığı role dikkat çekmek amacıyla. Ona göre, semantik kurallar, herhangi bir bireysel bağlamdan önce belirli bir ifadenin anlamını belirtir. Dolayısıyla bu kurallar, bir konuşmacının bir ifadeyi dile getirirken meşru olarak yönelebileceği şeylere sınırlamalar getirir. İletişim kurma

eğilimi, mevcut olan ve ifadenin nasıl kullanılacağını belirleyen dilsel kurallar çerçevesinde gerçekleştiğinden Searle, konuşmacının yöneliminin (belli ölçülerde de olsa), dinleyicinin içinde bulunduğu bu sınırlamaları gözetmesi gerektiğini düşünür.

Bu husus, Searle'ın Grice'e yönelik ikinci eleştirisini de açık kılar. Şöyle ki Searle, anlamı öncelikle tümce boyutunda ele alır ve onun anlamını belirleyen şeyin kurallar olduğunu ifade eder. Öte yandan bu kuralların bir diğer önemi de tümcenin sözcelenme koşullarını ve sözcenin ne sayılacağını belirtmesinden ileri gelir. Searle'a göre (2000, s. 121), konuşan bir tümceyi bir iletişim ortamında ifade ettiğinde dinleyen kişi üzerinde yaratmaya çalıştığı kavrama ve fark etme durumları bakımından, onun üzerinde belli bir edimsöz etkisi yarattığını düşünür. Searle, dinleyen üzerinde yaratılmak istenen bu edimsöz etkisinin tümce ile gerçekleştiğine dikkat çeker. Searle'a göre de konuşan kişi bir tümceyi ifade ettiğinde ve onu anlatmak istediğinde, dinleyicinin onu anlaması en temelde, tümcenin anlamını bilmesine, yani tümcenin öğelerini yöneten kuralları bilmesine bağlıdır.

Bu düşüncesi doğrultusunda Searle öte yandan, bu türden sosyal görüngülerin aynı zamanda söz edimlerinin imkân koşulları olduğunu da ortaya koymuş olur. Ancak bu konuyla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken ona göre, dilde kendini gösteren bu uzlaşım sal yapının, yani dilin sosyal uzlaşım sal oluşmuş yönlerinin, bireysel yönelimselliğ in yerini doldurmak üzere ya da onu ekarte etmek üzere ön plana çıkarılmadığıdır. Onun bu noktadaki temel düşüncesi, bireysel yönelimselliğ in sosyal kurallar, uzlaşım lar ve uygulamaların ön kabulüne karşı işlev görebileceğ i yönündedir (Searle, 2016, s. 233). Searle örneğ in kişinin söz verme edimi için sahip olması gereken yönelimin doğal bir şekilde beşeri kurumların varlığını gerektiren görüngülere gönderme yapması gerektiğ i düşüncesindedir (2016, s. 234). Bir başka ifade ile o, ancak bir yükümlülük altına girmeye yönelen kişilerin, söz verme edimini gerçekleştirdiğ ini düşünür. Bununla birlikte Searle'a göre, kişi ortaya koyduğ u her sözceyle, zaten kendisini onunla ifade ettiğ i şeyin doğruluğ u konusunda da yükümlü kılmaktadır. Yükümlülük kavramı ise görülebileceğ i gibi, kurumsal bir kavramdır. Bu bakımdan Searle'da kişi, ortaya koyduğ u her sözcede öncelikle bireysel yönelimini sosyal görüngüleri temele alarak belirler görünmektedir.

Searle, *Söz Edimleri* adlı yapıtı kapsamında bu konular üzerinde temel olarak üç şeyi açık bir şekilde ortaya koymaya çalıştığ ına dikkat çeker (Searle, 2016, s. 234-235): a) Bir söz edimi icra ederken ve böylece bir anlam ortaya koymaya çalışırken, söz edimlerinin hatırı sayılır bir kısmında özsel olarak kurumsal olguların varlığına da ihtiyaç duyulduğ unu göstermek. b) Kurucu kurallar sisteminin bu kurumsal olguların gerçekleş mesinde temel bir öneme sahip olduğ unu göstermek ve c) Bu söz konusu kurucu kurallar sisteminin, farklı dillerde farklı uzlaşım sal çerçevelere sahip olabileceğ i ve bundan ötürü de farklılık gösterebileceklerini göstermek. Böylece Searle, söz edimlerine

yönelik giriştiği kapsamlı analizinde özellikle çeşitli kurumların kurucu kuralları ile bu kuralların farklı dillerde alabileceği uzlaşım sal yapı üzerinde durur ve burada bireysel yönelimselliği sadece onların işleyişinde bir ön kabul oluşturması kapsamında ele almakla yetinir.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, Searle'ın anlamı sosyal görüngülerle ilişkilendirmesinin yanı sıra, onu Yönelimsellik temelinde Grice'inki gibi bireysel bir öznellik kapsamında da değerlendirmeye almış olmasıdır. Searle, *Söz Edimleri* adlı yapıtında ortaya koyduğu bu düşüncelerin detaylı bir incelemesine girişeceği *Expression and Meaning* ve ardından da *Intentionality*'de anlamı daha çok bireysel öznellik açısından ele almaktadır. Onun burada özel olarak üzerinde durduğu konu, edimsöz edimleri ile zihnin Yönelimselliği arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Searle, *Söz Edimleri*'nde (2000) anlamın uzlaşım sal yönünü açık kıldıktan sonra, bu aşamada artık anlamsal yapının işleyişinde kilit bir rol verdiği Yönelimselliği çözümlemeye yönelmiş görünmektedir. Onun bu yöndeki çözümleme çabalarını motive eden şey, dil ile zihin, söz edimleri ile zihnin Yönelimselliği arasında keşfettiği ilişkilerdir. Searle'a göre, bu ilişkileri gözetmeyen bir dil felsefesi eksik kalmaya mahkumdur (Aysever, 2000, s. 55). Öte yandan bu ilişkiler değerlendirilirken birtakım ayrımlar üzerinde daha da dikkatli durulmalıdır. Bu ilişkiler düzleminde Searle (1983, 1986), Grice'in anlamı, iletme çabaları bakımından tanımlayan anlayışını hatalı bularak, belli edimsöz biçimlerinde belli ilişki durumlarını temsil etme yönelimi ile bu temsilleri dinleyen kişiye iletme yönelimi arasında bir ayrım yapar. Buna göre Searle'ın temsil etme niyeti olarak işaret ettiği şey, söz ediminin sahip olduğu gücü ve içeriği belirlerken iletme niyeti olarak ifade ettiği şey de konuşanın söz ediminde sahip olduğu bu güç ve içeriği, dinleyen kişinin bilmesini sağlama yönelimi olarak ifade bulur (Searle, 2016, s. 223). Searle, bu ayrımın gerekli olduğunu, çoğu durumda konuşucunun dinleyen kişiye kimi durumlarda iletme yönelimi taşımaksızın, temsil etme yöneliminin içeriğine sahip olabildiği durumları örnek göstererek temellendirir. Searle'ın (2016) verdiği örnek üzerinden baktığımızda, birinin size gelip Çarşamba günü sizi göreceğine dair söz vermesinde, iki türlü yönelimin varlığı kendisini açıkça gösterir. İşte Searle bunlardan ilkinin, bu sözü verenin sizi görmekle kendisini yükümlü kılma yönelimi olarak, diğerini de bu yükümlülüğü size iletme yönelimi olarak belirlemektedir.

Burada Searle'ın yaptığı, anlam ile iletim arasında önemli bir ayrım çizgisi çekmektir. Searle söz edimleri teorisi kapsamında, bir söz ediminin başarılı olmasının, onun temsil etme yönelimi ile iletme yönelimini aynı anda taşınmasıyla mümkün olabileceği kanaatindedir. Ancak, Grice'in anlam açılımında yer bulmayan monolog durumlarının, dinleyenlere ilişkin yönelimli durumların ya da konuşan kişinin dinleyen kişi veya kişilere yönelik herhangi bir yönelimi bulunmadığı durumların da gözetilmesi gerektiği kanaatindedir. Bu gibi durumlarda, söz ediminin anlatmak istenilen şeyi ya da temsil etme yönelimini taşınmasına karşın, iletme yönelimini çoğu zaman

taşımayabileceğinin altını çizen Searle, kendi anlam teorisini bu ayrımı dikkate alarak inşa eder. Bor'un da (2014, s. 122) dikkat çektiği gibi, Searle'in önemle üzerinde durduğu nokta, özdeş olmadığından gerçekleşme ve doğruluk koşulları da birbirinden farklı olan bu yönelimlerin, yani konuşma yönelimi ile dinleyene bu anlamı iletme niyetinin birbirine karıştırılmaması gerektiğidir. Bu hususta öncelikle temsil etme yönelimi ile iletme yönelimi arasındaki ayrımı ele alan Searle, temsil etme yönelimini, iletme yönelimine kıyasla öncelikli bir konuma yerleştirir. Bu bağlamda onun zihnini meşgul eden şey, bir şeyi anlatmaya yönelik bir temsil etme yönelimi taşıyan bir kişinin, onu iletme gibi bir yönelimin taşıyıcısı olmadığı durumlarıdır. Searle, karşılıklı konuşmada, yani iletişimde ele aldığı bu iki yönelimi *Intentionality* adlı yapıtında yönelimselliğin doğası açısından ele alır ve inceler.

Searle yönelimselliğin doğasını araştırmaya yöneldiğinde öncelikle onun karşılama koşullarını ele almakla başlar. Searle'in buradaki temel amacı, bir yönelimin nedensel olarak kendine referanslı karşılama (tatmin) koşullarını tam olarak belirleyebilmektir. Searle'a göre, bir yönelim ancak kendi karşılama ya da tatmin koşullarını meydana getirmede nedensel olarak iş görebiliyorsa, başarılı addedilir. Bir başka ifade ile o yönelim, kendisini başarılı kılacak olan bu uygunluk doğrultusundaki bir tatmin biçimini gerçekleştirmiş olur. Nitekim Searle'a göre, insanların karşılıklı konuşmada ya da iletişim ortamlarında esasen yaptıkları şey, dünyadaki herhangi bir nesne ya da olgu durumunu temsil etmektir (*represent*). Searle'a göre, insana bunun imkânını veren, kendi zihninin yönelimselliğidir. İnsanın dünyayla olan ilişkisini bu sahip olduğu inanç ve arzu gibi zihin durumları (*mental state*), aracılığıyla kurması, onun zihninin yönelimselliğinin de bir sonucu olarak görülür. Dolayısıyla Searle, yönelimselliği bir yandan hem pek çok akli durum ve olayın özelliğinin yönlendirildiği bir durum olarak hem de dünyadaki olayların durumu olarak düşündüğünü *Intentionality*'nin başında açıkça belirtmek suretiyle konuya giriş yapar (Searle, 1983, s. 1). Buna göre Searle, örneğin bir arzumuz varsa bunun ya bir şey yapmak için ya da bir şeyin olması için duyduğumuz bir arzu olduğuna; örneğin yine bir korkumuz varsa bunun da ya somut bir şeyden ya da bir şeyin olmasından duyulan korkuyla ilgili olduğuna dikkat çekmektedir.

Searle talihsiz bir sözcük olarak nitelediği “yönelimsellik” ile ilgili düşüncelerinin kaynağını, müphemliklerle dolu “uzun bir felsefi” geleneğe dayandırmaktadır (Searle, 2015, s. 99-100). Ancak belli bir çerçeve çizmek suretiyle onu bu müphemliğinden arındırmayı da amaç edinmiştir. Buna göre, Searle öncelikle yönelimselliğin bütün zihin durumlarına indirgenmesi mümkün olan bir kavram olmadığına dikkat çekerek başlar. Yönelimsel olmayan pek çok bilinç durumu olduğu gibi, bilinçli de olmayan yine pek çok yönelimsel durumun varlığına da işaret eden Searle, bu bakımdan yönelimselliğin bilinç ile bir ve aynı şey olmadığına da altını çizer. Ona göre, bilinç bir içeriğe sahipken (her zaman bilinçli durumumuzu oluşturan bir şey vardır), bu içerik her zaman yönelimsel değildir; tıpkı Searle'ın (1992, s. 84)

da işaret ettiği gibi, ağrıların yönelimsel olmayan bilinçli bir duruma iyi bir örnek teşkil etmesi durumunda olduğu gibi (Lehan, 2005, s. 9).

Searle'ın ayrıca zihin edimlerinin niteliğini belirlemek üzere vurguladığı önemli şeylerden biri de “yönelimde olma” (*intending*) ve “yönelim” (*intention*)’in “yönelimselliğin” biçimleri oldukları ve dolayısıyla bu kuramın içerisinde önemli bir pay sahibi olamayacaklarıdır. Bu hususta, insanların sadece yaptıkları şeye edim olarak işaret eden Searle, kimsenin örneğin “Yağmur yağacağına inanıyorum.”, “Sinemaya gitmeyi arzuluyorum.” şeklinde konuşmadığına dikkat çekerek, inanma, umut etme, arzulama ve korkmanın bir zihin edimi olarak ele alınamayacağını belirtir ve zihin durumlarını sadece bir durum olarak görmek gerektiğine vurgu yapar (Searle, 1983, s. 3). Böylece, içeriğinin sınırlarını çizdiği yönelimsellik kavramını diğer tanımlamalarından ayırarak bu farka dikkat çekmek üzere kendi kavramının ilk harfini büyük harfle başlatacağını (*Intentionality*) belirtir (Searle, 1983, s. 3).

Searle, “yönelimsellik” kavramının çerçevesini bu şekilde belirledikten sonra, yönelimli durumlar (*intentional state*) ile edimsöz edimleri arasındaki ilişkiler üzerinde durur ve onlar arasındaki birtakım ilişkileri saptar. Burada özellikle yönelimli durumların neliğine ilişkin iki önemli saptamada bulunur. Bunlardan ilki, bir yönelim içeriği ve belli bir zihin durumunun her Yönelimli durumun taşıdığı temel iki öge olduğu iken; diğeri de edimsöz edimlerinin dünyayı resmetmesi, temsil etmesine benzer bir şekilde, fakat farklı araç ve yollarla yönelimli durumun da aynı işlevi yerine getiriyor olduğudur. Taşıdıkları ortak noktalara rağmen Searle'ın buradaki asıl vurgusu, değişmez bir şekilde zihin durumlarının sadece birer durum ve edimsöz edimlerinin ise bir yönelimle gerçekleştirilen edimler olduğudur. Burada dikkate değer bir başka husus, bütün zihin durumlarının doğası gereği yönelimselliği taşıyor olmalarına karşın, edimsöz edimlerinin bunu doğası gereği taşımadığıdır. Edimsöz edimleri Searle'a göre, bu edime karşılık gelen zihin durumunun dışavurumu esnasında bir yönelimsellik kazanır. Nihayetinde Searle'a göre, zihin durumunu gerçekleştirme koşullarını edimsöz ediminin temel koşulu belirler. Bu da neden ötürü edimsöz edimlerinin başarı koşullarının da onlarla bir ve aynı şey olduğunu açık kılar. Searle açısından, bundan ötürüdür ki, biz bir inancımızı dışa vurmaktan bir bildirimde bulunamamakta ve yine örneğin, belli bir isteği ve arzuyu dışa vurmaktan bir emir vermiş olamamaktayız.

Searle'ı söz edimleri teorisi yönünde motive eden, insan davranışı incelemelerinin bir kısmını dil incelemelerinin oluşturması gerektiği yönündeki düşüncesidir. Bu düşünceden kendi teorisi adına faydalanmak isteyen Searle'ın, öncelikle söz edimlerine ve onun diğer edimlerle olan ilişkilerine yönelimsellik kapsamında bakmaya çalışması oldukça anlaşılabilir. Bu amacı doğrultusunda yönelimselliğin doğasını, söz edimleri ve diğer edimler arasındaki kolektif ve farklı noktaları ele aldığı anda, bu kavrama

yönelik görüşlerini genişletecek zemini de yakalamış olur. Yönelimselliğin doğasını böylece Grice'in çizdiği çerçevenin dışında ele alan Searle, *The Construction of Social Reality* (1995) ve *Mind, Language and Society: Philosophy in the Real World* (Zihin, Dil ve Toplum) (2015) adlı eserlerinde bu kavramı ayrıca bir de "bireysel" ve "kolektif" açılardan ele alarak değerlendirmiş olur. *The Construction of Social Reality*'de Searle, kolektif yönelimselliğin tek tek bireylerin yönelimlerinden kaynaklanan bir şey olarak değil de onların topluca paylaştıkları kolektif yönelimsellik anlamında, bizim eylemlerimizin bir parçası olarak anlaşılması gerektiği düşüncesindedir de (Searle, 1995, s. 23-24). Bu durumda örneğin, oynadığımız bir maçta karşı tarafa yönelik taşıdığımız savunma yönelimimizin, takımın bir parçası olmamdan kaynaklanan ve dolayısıyla takımımızda bulunan diğerleri ile paylaştığımız kolektif yönelimsellikten kaynaklanan bir yönelim olarak düşünülmesi gerekir (Searle, 1995, s. 25). Buna göre Searle, belli bir duruma ilişkin olarak kişinin taşıdığı yönelimselliğin, o durumda diğerleri ile paylaştığı kolektif yönelimsellikten kaynaklanan bir şey olarak ele alınması gerektiği düşüncesindedir. *Zihin Dil ve Toplumda*'da da Searle'm vurgusu, kolektif yönelimselliğin "indirgenemez" doğası üzerinedir (Searle, 2015, s. 134-135). Burada onun dikkat çektiği şey, bu konuda genellikle yapılan hatanın Biz-yönelimselliğinin, yani kolektif yönelimselliğin Benin yönelimselliğine indirgenmesine ilişkindir. Searle ayrıca, her yönelimsellik durumunun illaki "yöneliyorum", "inanıyorum", "umuyorum" formunda olması gerektiği, kendi bireysel kafalarımızın içinde, onların "yöneliyoruz", "inanıyoruz" ve "umuyoruz" formundaki bir yönelimsellik karşılanabileceği hususuna da dikkat çekmektedir (1995, s. 136). Bu açıdan bakıldığında Searle'm, gerçek hayatta daha yaygın olarak bulunduğunu düşündüğü bu kolektif yönelimselliği kullanışlı olması bir yana, varoluşumuzun bizzat kendisi için de temel oluşturduğu sonucuna ulaşması oldukça anlaşılırdır. Nitekim bu bağlamda Searle'a göre, toplumsal faaliyetlerimizi gerçekleştirmemizi mümkün kılan şey, bu anlamda kolektif yönelimsellikten başka bir şey değildir.

Bu düşünceleri doğrultusunda Searle'm, *Söz Edimleri* adlı yapıtında anlamı sadece bireysel yönelimselliğin bir ürünü olarak değil, aynı zamanda sosyal uygulamaların da bir sonucu olarak görmek gerektiği yönündeki temel tezine, yönelimselliğin doğasını, edimsöz edimleri ile zihin durumları arasındaki ilişkileri ve bireysel yönelimsellik ile kolektif yönelimsellik arasındaki ilişkileri irdeledikten sonra daha sağlam bir zemin oluşturmuş olduğu söylenebilir. Böylece, anlamda bireysel yönelimsellik ve sosyal uygulamaların birbirini dışlamadığı, aksine iki yaklaşımın birbiriyle daha tutarlı hale getirildiği bir yoruma varılmak istendiği açıktır.

3. SONUÇ

1950'lerde öncelikli olarak Austin tarafından geliştirilen söz edimleri teorisi ilk on yıllık süreçte kendisine pek çok taraftar bulmuş görünür. Gündelik dil

paradigması başlığı altında toplanan bu anlayış, sözcelerin doğruluk şartlarını dikkate almaları gerektiğini savunan, bu anlamda gündelik dili karmaşık ve yanıltıcı bulan mantıkçı filozoflara bir karşı duruş olarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda gündelik dil paradigmasının temel amacını, mantıkçı filozoflar gibi biçimsel bir dil arayışı şekillendirmez. Onlar, gündelik dilin iyileştirilebileceği düşüncesindedirler. Bunun için de onun işleyişini betimlemek ve analiz etmek gerektiği düşüncesinden hareket ederler. Bu yöndeki düşünceyi paylaşan iki önemli gündelik dil filozofu da görülebileceği gibi Grice ve Searle'dır. Her iki düşünür de kendi payına dile, onun işleyiş yapısını çözmek üzere yönelmektedir.

Grice ve Searle, söz edimleri teorisi üzerinden geliştirmeye çalıştıkları anlam açıklamalarıyla, dil felsefesi tarihinde birbiri ile taban tabana zıt olan iki görüşün temsilcisi olarak anılırlar. Bunun temel nedeni, her iki düşünürün aşağı yukarı aynı zamanlara denk gelen anlam üzerine ilk açıklamalarının birbirleri ile uyuşmaz görünen nitelikleridir. Grice'in ortaya koyduğu ilk şekli itibarıyla, "bireysel yönelimsellik" söz edimleri teorisinin temel kavramı olarak ortaya çıkmakta ve buna koşut olarak da anlam sadece bireysel yönelimselliğin bir ürünü olarak düşünülmektedir. Searle ise kendi payına, Grice'in hemen ardından, söz edimlerinin icra edilmesi konusunda Austin'i izleyerek, anlamın ortaya çıkışında sosyal kurumların rolüne, kurallara, sözcce bağlamlarına ve toplumsal uzlaşma açıklamalarında merkezi bir yer vermektedir. İşte gündelik dil paradigmasının, birbirleri ile uyuşmaz görünen bu iki farklı yaklaşımın ağırlığında bir gelişim çizgisi kat etmeye yönelmesi de bu sebeptendir. Kanaatimizce enteresan olan husus, bu her iki düşünce şeklinin de bu haliyle kabul görmüş ve kendi taraftarlarını toplamış olmasına karşın, süreç içerisinde birbirlerini eleştirip eksikliklerine işaret ettikleri noktalarda ve özellikle de açıklama güclüğü çektikleri konularda, her ikisinin de her ne kadar kendi kuramlarının lehine olacak şekilde de olsa belli revizyonlara giderek anlam konusunda öyle ya da böyle hem bireysel yönelimselliğe hem de uzlaşımallsa anlam açıklamalarında yer vermiş olmalarıdır.

Sonuç itibarıyla, Grice, konuşmacı anlamı özelinde merkeze koyduğu bireysel yönelimselliği tüm yönleri ile açıklayabilmek ve onun uzlaşımalsal anlamdan olan farklılıklarına değinebilmek üzere uzlaşımalsal anlama yönelmiş görünür. Burada Grice, her ne kadar uzlaşımalsal anlamın konuşucu anlam üzerindeki işlevsel yönlerine yönelmiş görünse ve onu her ne kadar günlük iletişimde anlamın ortaya çıkışını açıklamada yetersiz bulduğu bir konum çerçevesinde ele almış olsa da anlam açıklamasına onu da dahil eden bir pozisyona yerleşmiştir. Dönem itibarıyla Grice'in düşüncelerini yakinen takip eden Searle da Austinci bir çizgi üzerinden anlamı sosyal görüngüler, uzlaşımalsal, kurallar ve sözccelem bağlamları temelinde ele alarak yer yer Grice'in bu hususlarda eksik kaldığı konulara da yer açmaktadır. Grice'in özellikle son dönem eserlerinde, geleneksel anlam açıklamasını kendi kuramıyla ilişkilendirmeye çalıştığı pozisyonu dikkate alındığında, Searle'ın

bu eleştirilerinin onun kuramının revizyonunda önemli bir yer tutmuş olduğu söylenebilir. Ancak bu etkinin tek taraflı olmadığı da altını çizmek gerekir. Nitekim Searle, *Söz Edimleri*'nde (2000) anlamın özellikle uzlaşım sal yönüne vurgu yaparken ve bu anlamda Grice'in bireysel yönelimsellikte görmezden geldiği unsurlara işaret ederken, özellikle onun "anlatmak istemek" kavramı üzerinde önemli bir düşünme fırsatı yakalamış görünür. Özellikle sonrasındaki eserlerinde edimsöz edimleriyle, zihnin yönelimselliği arasındaki ilişkiyi aydınlatmaya çalışan Searle da Grice'e paralel bir şekilde, bir dinleyicinin söylenen bir şeyi anlamasını, konuşanın belli bir şey söylemek yönelimi ile ifade ettiği şeyi, yani onu ifade ettiği andaki yönelimini kavraması ile ilişkilendirir. Searle'ı kendi açıklamalarında özgün kılan, Grice'in aksine onun bu yönelimselliğ in kendisini de sosyal görüngülerle, toplumsal uzlaşım larla ilişkiye sokması ve onu etkisöz edimlerinin sınırlarından kurtarıp tüm edimsöz edimleri dolayımında ele almış olmasıdır.

Kanaatimizce Searle'ın bu yöndeki incelemelerinin en önemli sonucu, bu iki görüşün temelde tutarlı oldukları yönündeki çıkarımıdır. Nihayetinde dilin doğası gereği, ortaya çıkışında toplumsal uzlaşım a duyduğu ihtiyaç gözetildiğinde, anlam açıklamalarının bu yönü görmezden gelmesinin eksikli bir açıklamayla sonuçlanacağı söylenebilir. Grice'in özellikle son dönem çalışmalarında bunu hissetmiş olması muhtemeldir. Öte yandan, nesnelci veya sosyal olarak işaret edilen geleneksel anlam kuramlarının da bireysel söz edimlerini, dilin kullanılış şeklini dikkate almaksızın yaptığı açıklamaların da eksikli kalacağı su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Searle'ın son döneminde yerleştiği pozisyonun, yani söz edimlerini icra etme yetilerini tamamıyla zihnimizle ilişkilendiren, fiili söz edimleri icralarımızı yönelimselliğimizin beyanı olarak gören ve öte yandan da bu niyetliliği beyan etmenin, toplumun diğer bireyelerine yönelmek anlamına da geldiğini gözeterek, sahip olduğumuz tüm yetilerin aynı zamanda sosyal yetiler olduğunu da gözetken anlayışının anlam açıklamasında görece olarak daha az eksikli/kusurlu bir açıklamayla sonuçlanmakta olduğunu ifade edebiliriz. Nitekim bu makaleyi sözcüklerin sahip olduğu uzlaşım sal anlamları ve gramer yapılarını dikkate alarak, ortak olarak kullandığımız ana dilimiz Türkçe ile yazmamız, anlatmak istediğ imiz şeyin anlaşılmasında nasıl ki olmazsa olmaz bir ön koşul ise, bu makaleyi siz değerli okuyucular için kaleme alırken bizim bireysel yönelimselliğ imiz kapsamında "anlatmak istediğ imiz" konuyu ele alış şeklimiz de sizin onu başarılı veya başarısız olarak değerlendirmenizde de o denli önemli bir kriter olarak ortaya çıkmakta ve aslında anlatmak istediğ imiz şeyi tam olarak anlatıp anlatamadığımızı belirlemektedir.

Bu belirlemeler kapsamında şunu söylemek mümkündür ki iletişimdeki başarımız, temelde bireysel yönelimselliğ imizle ilişkili iken, bizi iletişim içerisinde tutacak olan ve bu bireysel yönelimselliğimize dahi yön verecek olan şey ise sosyal görüngülerimizden başka bir şey değildir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkarlı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar iki yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Aysever, R. L. (2000). Sunuş, *J. L. Austin Söylemek ve Yapmak* içinde, (ss. 9-32.) Metis.
- Austin, J. L. (2020). *Söylemek ve Yapmak*. (Aysever L. Çev.). Metis Yayınları.
- Bach, K. (2019). Grice. *Dil Felsefesi* içinde (B. Lee Der.), (ss.256-280). (B. M. Zor Çev.). Fol Yayınları
- Bor, İ. (2014). *Analitik Dil Felsefesinde Dil, Düşünce ve Anlam*. Elis Yayınları.
- Grice, H. P. (1957). Meaning, *The Philosophical Review* 66 içinde (ss. 377-388). Cornell University.
<http://links.jstor.org/sici?sici=00318108%28195707%2966%3A3%3C377%3AM%3E2.0.CO%3B2-P>
- Grice, H. P. (1968). Utterer's Meaning, Sentence-Meaning, and Word-Meaning, *Foundations of Language*, 4 (3), 225-242 (reprinted in Grice, 1989).
- Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation, *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* içinde (ss. 41-58). (P. Cole and J. L. Morgan Ed.). Academic Press.
- Grice, H. P. (1982). Meaning Revisited, *Mutual Knowledge* içinde (ss. 223-243). (N. Smith Ed.). Academic Press.
- Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press.
- Lehan, V. (2005). *Searle's Theory of Intentionality: Providing the Foundation for a Naturalized Theory of Consciousness*. A Thesis Submitted to the College of Graduate Studies and Research in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in the Department of Philosophy University of Saskatchewan Saskatoon.
- Lycan, W. G. (2022). *Dil Felsefesi Güncel Sorunlar, Çözümler ve Tartışmalar*. (R. L. Aysever Çev.). Say Yayınları.

- Neale, S. (1992). Paul Grice and the Philosophy of Language, *Linguistics and Philosophy*, 15 (5), 509-559. <https://philpapers.org/rec/NEAPGA>
- Özcan, Z. (2016). *Dil Felsefesi II: Gündelik Dil*. Sentez Yayıncılık.
- Recanati, F. (2022). *Dil (ve zihnin) Felsefesi*. (A. Meral Çev.). Doğubatu Yayınları.
- Searle, J. R. (2016). Söz Edimleri Teorisinde Bireysel Niyetlilik ve Sosyal Görüngüler. *Bilinç ve Dil* içinde (ss. 221-240), Litera Yayıncılık. (İlk Baskı: Semiotics and Pragmatics: Proceedings of the Perpignan Symposium, 1983).
- Searle, J. R. (1983). *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*, Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1986). Meaning, Communication and Representation, *Philosophical Grounds of Rationality* içinde (ss. 209-226), (R. Grandy and R. Warner Ed.). Oxford University Press.
- Searle, J. R. (1992). *The Rediscovery of the Mind*. The MIT Press.
- Searle, J. R. (1995). *The Construction of Social Reality*. The Free Press.
- Searle, J. R. (2015). Zihin Nasıl Çalışır: Niyetlilik, *Zihin Dil ve Toplum* içinde (ss. 99-126). Litera Yayıncılık. (İlk Baskı: *Minds, Language and Society, Philosophy in The Real World*, Perseus Group, New York, in the United States of America, 1998)
- Searle, J. R. (2000). *Söz Edimleri, Bir Dil Felsefesi Denemesi*. (Aysever L. Sunuş ve Çev.). Ayraç Yayınları. (İlk Baskı: *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, 1969).
- Türkmen Birlik, P. (2022). Dil Felsefesinin Söylem Çalışmalarına Kuramsal Katkıları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Alanındaki Gelişmeler 2* içinde (ss. 289-306), (O. H. Öztay ve S. Sarıbaş Ed.). Duvar Yayınları.
- Wittgenstein, Ludwig (1953). *Philosophical Investigations*. (G. E. M. Anscombe Trans.), (G. E. M. Anscombe and R. Rhees Ed.). Macmillan.